

Integrisani sažetak istraživanja

Projekat EnTrust, koji finansira Program EU Horizon2020 za istraživanje i inovacije, bavi se dinamikom poverenja i nepoverenja u organe upravljanja širom Evrope, istražujući njihove implikacije za prakse demokratskog angažmana i upravljanja. Istražujući poverenje na različitim nivoima – od birokratije na praktičnom nivou primene do uticaja medija i društvenih pokreta na poverenje u institucije – projekat identifikuje ključne faktore koji oblikuju dinamiku poverenja i mapira strategije za povećanje odgovornosti organa upravljanja i javnog poverenja. Ovaj dokument nudi kratki pregled projekta EnTrust, ističući njegove osnovne ambicije i nalaze kroz svih radnih paketa, od prvog do sedmog.

RP1: Teorijski i normativni temelji poverenja i nepoverenja

Osnova istraživanja

Osnovni cilj radnog paketa 1 (RP1) bio je da sakupi i sintetiše trenutno shvatanje poverenja i nepoverenja u okviru domena organa upravljanja, sa idejom da pruži temeljni i interdisciplinarni prikaz njihovih atributa, faktora koji ih motivišu, i posledica. Tokom njegovog vođenja, RP1 je detaljno precizirao i proširio konceptualni i teorijski okvir koji je bio osmišljen da informiše i odražava istraživanja koja su sprovedena u daljim fazama projekta.

Konceptualni i teorijski rad je zasnovan na dva stuba. S jedne strane, sekundarno istraživanje sprovedeno je da bi se napravio pregled postojeće literature u polju političkih nauka, sociologije, psihologije, medijskih studija, i filozofije. RP1 je težio tome da sažme ove ključne uvide, postcrta postojeće praznine u

istraživanju, i uvede konceptualni okvir čiji je cilj da usavrši naše znanje i da smernice za dalje studije. S druge strane, napisana je serija memoranduma sa ciljem da se sumiraju osnovni nalazi empirijskog istraživanja, i izvuku osnovne konceptualne i teorijske lekcije. Na osnovu oba stuba, razrađen je iznijanisan pristup proučavanju poverenja i nepoverenja, koji se zalaže za sveobuhvatno razumevanje koje prepoznaje ulogu poverenja i nepoverenja u pojačavanju odgovornosti i transparentnosti u okviru struktura organa upravljanja.

Ključni nalazi

Pregled literature je ukazao na to da su prethodna istraživanja, premda su obogatila naše shvatanje poverenja u organe upravljanja, ona ipak imala znatna ograničenja. Prvo, tendencija da se simplistički izjednačava nepoverenje sa niskim nivoima poverenja ne uzima u obzir suptilne razlike između neznanja, apatije i ravnodušnosti. Takođe, dosadašnja istraživanja nisu se adekvatno pozabavila jedinstvenim okvirom za organe upravljanja koji ima EU, niti psihološkim temeljima za poverenje, što je rezultovalo nepreciznim zaključcima o uzajamnom uticaju nacionalnih i evropskih organa upravljanja i nedovoljnim razumevanjem razvoja poverenja kroz različite političke i kulturne prostore. Drugo, nedostaje kohezivni okvir koji spaja racionalno-utilitarne perspektive sa onima zasnovanim na normama, sa primetnom prazninom u proučavanju toga kako poverenje i nepoverenje funkcionišu na međuzavistan i institucionalizovan način u okviru organa upravljanja. Na kraju, normativne diskusije često svode poverenje na fundamen-

talno pozitivni aspekt a nepoverenje na negativni, što pojednostavljuje njihove kompleksne uloge u demokratiji. Ovakva perspektiva previđa situacionu prirodu poverenja i vrednost kritičkog građanstva, ukazujući na potrebu za preciznijim normativnim modelom koji procenjuje prikladnost poverenja i nepoverenja kroz različite lične i institucionalne scenarije.

Uzevši sve to u obzir, predloženi konceptualni okvir se usredsređuje na tri osnovne teze. Prvo, poverenje i nepoverenje se vide ne kao stroge suprotnosti, već kao komplementarni fenomeni koji mogu da keogzistiraju, ispunjavajući odvojene uloge u okviru političke scene. Ova perspektiva ne prihvata ideju poverenja i nepoverenja kao pukih suprotnih polova ili funkcionalnih ekvivalenata, već se zalaže za dualistički stav koji potcrtava njihove jedinstvene karakteristike i uticaje na različitim nivoima. Ističe da poverenje i nepoverenje koegzistiraju, da ih oblikuju različiti faktori, i da istovremeno utiču na percepcije građana o javnim institucijama. Analiziranje i poverenja i nepoverenja pruža dublje razumevanje demokratskih sistema upravljanja, zalažući se za 'prosvetljeno poverenje' gde građani istovremeno imaju poverenje u političke figure i institucije i podvrgavaju ih kritici, pokazujući da nepoverenje može potkrepiti demokratske inovacije ohrabrujući budno motrenje nad vlastima, dok bezuslovno poverenje može da ih podrije pre naglašavanjem vernosti i reciprociteta. U ovom kontekstu, međutim, moraju se uzeti u obzir primeri kada nisu prisutni ni poverenje ni nepoverenje, usled nezainteresovanosti ljudi ili zbog naglaska na formalnim pravilima umesto poverenja sa političkim entitetima. Zbog toga je poverenje različito od pukog oslanjanja na nekog, pošto pojedinci često ovise o ljudima, tehnologiji, i sistemima za svoju funkcionalnost, bez razmišljanja o aspektima poverenja koji leže u osnovi ovih interakcija.

Drugo, ovaj okvir ističe recipročnu prirodu odnosa poverenja, podvlačeći važnost interakcija između građana i različitih aktera iz organa upravljanja. Ovaj relacioni pristup naglašava kompleksnu međuigru i međusobne zavisnosti između građana i aktera iz organa upravljanja, zalazeći van pukih stavova da razmotri kako se ova dinamika oblikuje, i odražava kulture poverenja u društvu. Ova perspektiva uzima u razmatranje međuzavisnosti između pružanja i uživanja poverenja, kao i obratno. Pokazuje da poverenje u organe upravljanja uključuje recipročne odnose, koji mogu biti neodvojivi od institucionalnih, što nudi više iznijansirano razumevanje međusobnog uticaja poverenja i nepoverenja u kontekstu društva. Dalje, može se izreći kritika uvreženog pristupa u empirijskim istraživanjima koja vide (institucionalno) poverenje samo iz perspektive onog koji veruje, i to kao psihološku karakteristiku, kulturnu predispoziciju, ili pojedinačni sud o pouzdanosti institucija. Predloženi pristup ističe bitnost uzimanja u obzir svih aspekata institucionalnog poverenja i nepoverenja, uključujući osobu koja veruje i kojoj se veruje, kao i prirodu samog odnosa poverenja.

Treće, poverenje i nepoverenje su izrazito uslovljeni, i variraju kroz različite društvene grupe, države, i političke sisteme, koji su pod uticajem faktora poput društvenih nejednakosti, ideološke polarizacije, i učintovitosti institucija. Sveobuhvatno istraživanje ukazuje na to da nivoi poverenja nisu distribuirani uniformno, već se obrazuju u srazu sa socio-političkim kontekstom. Sem toga, analiza poverenja i nepoverenja u organe upravljanja zahteva širu perspektivu koja uključuje političke, ekonomske, i ekspertske aktere na lokalnom, državnom i evropskom nivou, i priznaje postojanje kompleksnih međuodnosa i potencijalnih preliivanja između ovih različitih sfera. Ovaj prošireni fokus omogućava više iznijansi-

rano razumevanje dinamike poverenja u sistemima upravljanja sa više nivoa, ističući varijabilnost poverenja kroz različita institucionalna rešenja.

U istraživanjima, ključno je koristiti multidimenzionalan i komparativan pristup da bi se shvatili detalji formiranja, održanja, i opadanja poverenja i nepoverenja u okviru organa upravljanja, i to obuhvatajući mikro, mezo, i makro nivoe. Ovaj pristup uzima u obzir to kako individualna iskustva, grupna dinamika, i javni diskurs kolektivno oblikuju percepcije organa upravljanja. Naglašava bitnost razmatranja direktnih interakcija između građana i predstavnika vlasti, ulogu organizacija i kolektivnih entiteta u političkim sukobima, i uticaj debata u društvu na javne percepcije pouzdanosti. Sem toga, komparativna perspektiva ističe znatne varijacije u nivoima poverenja kroz različite socio-političke kontekste, kao što se vidi u raznim evropskim državama. Ovo podvlači potrebu za sveobuhvatnim okvirom koji uzima u obzir kompleksnu prirodu poverenja i nepoverenja i implikacija koje oni imaju za demokratske sisteme upravljanja.

RP2: Poverenje i nepoverenje na praktičnom nivou primene javnih politika

Osnova istraživanja

Radni paket 2 (RP2) projekta EnTrust sproveo je detaljnu analizu da bi istražio dinamiku poverenja i nepoverenja, posebno se usredsređujući na interakcije siromašnih porodica sa birokratijom na praktičnom nivou. Ova oblast upravljanja je ključna jer služi kao primarna tačka susreta između građana i administracije. Cilj je bio rasvetliti različite nivoe, oblike, uslove i mehanizme kojima se poverenje može ustanoviti, očuvati, ili umanjiti u ovim suštinski važnim interakcijama.

Vođeno kritičkim pitanjima, istraživanje je ispitalo subjektivne interpretacije poverenja i nepoverenja i građana i radnika na prvoj liniji. Ispitalo je kako faktori u različitim zemljama utiču na ove percepcije, uticaj sistema socijalne zaštite i kreiranja politika na mikro nivou, efekte kultura poverenja u različitim državama, i specifična iskustva radnika na prvoj liniji i građana koja formiraju osnovu dinamike poverenja.

Metodologija RP2 bila je utemeljena u kvalitativnom istraživanju, pre svega kroz intervjue koji su sprovedeni između marta 2020. i februara 2021. godine. Studija je obuhvatala različite lokacije, uključujući Češku, Dansku, Nemačku, Grčku, Italiju, Poljsku, i Srbiju, varirajući od velikih gradova do malih lokaliteta. Ovaj pristup obezbedio je sveobuhvatno prikupljanje iskustava kroz različite starosne grupe, nivoe radnog iskustva, i različite departmane ili sekcije institucija socijalne zaštite i socijalnih službi. Ukupnim brojem od 115 intervjua sa radnicima na prvoj liniji i 117 sa građanima koji imaju socijalna primanja, sakupili smo bogat set podataka za analizu. Svi intervjui su snimljeni, transkribovani i analizirani uz pomoć induktivne analize sadržaja usidrene u utemeljenim teorijskim principima.

Ključni nalazi

Sveobuhvatna analiza intervjua u Radnom paketu 2 (RP2) projekta EnTrust otkrila je kompleksnu panoramu odnosa poverenja i nepoverenja na praktičnom nivou birokratije, sa приметnim varijacijama između različitih država. U iskustvima građana i socijalnih radnika iz država uključenih u istraživanje, poverenje i nepoverenje se konceptualizuju u okvirima odnosa, gde se pouzdanost pojavljuje kao ključna komponenta. Ovaj pogled prepoznaje poverenje kao dinamičan konstrukt koji

se razvija i koji oblikuju recipročne akcije i reakcije obe uključene strane. Interakcije između građana i radnika na prvoj liniji u službama socijalne zaštite su u načelu sadržale određeni nivo poverenja, iako je ono bilo suprotstavljeno širem nepoverenju u institucionalni sistem socijalne pomoći. Ova dihotomija bila je uočljiva u različitim državama, što je istaklo znatan jaz između individualnih i sistemskih percepcija pouzdanosti. U ovim interakcijama, recipročna priroda poverenja i nepoverenja postale su očigledne, gde nepoverenje građanina može dovesti do skepse kod socijalnog radnika, što potencijalno može da preraste u ciklus međusobnog nepoverenja koje podriva efikasnost sistema socijalne zaštite.

U Danskoj je posebno naglašena važnost komunikacije, što sugeriše da je poboljšana komunikacija ključna za povećanje poverenja. Razvoj poverenja ili nepoverenja kroz vreme, i recipročnost odnosa između građana i radnika na prvoj liniji, prepoznati su kao ključni faktori koji su uticali na dinamiku poverenja. Poverenje se čvrsto povezivalo sa percepcijom socijalnih radnika kao pouzdanih osoba koje tretiraju klijente kao pojedince, obezbeđujući time znatan nivo autonomije. Međutim, od suštinske važnosti je priznati da preterano poverenje može dovesti do uljuljkanosti i nedovoljnog kritičkog uključanja u politiku, što potencijalno perpetuiraa neefikasnost.

S druge strane, faktori koji su doprinosili nepoverenju su varirali po različitim državama. U Češkoj, Srbiji i Poljskoj, i do izvesne mere u Nemačkoj, nepoverenje je izazivao čitav niz faktora, uključujući nedržanja profesionalnih standarda, nedostatak poštovanja, formalnosti i fragmentacija sistema, percipirana nepravda, niski iznosi pomoći, stroge provere imovnog stanja, prakse koje nameću previše kontrole, i u nekim slučajevima, diskriminacija na osnovu etniciteta. U Nemačkoj i Poljskoj, građani su

izveštavali o tome da se njihovo poverenje prema radnicima povećalo nakon dobijanja pomoći, što ukazuje na to da pozitivna iskustva sa pojedinačnim socijalnim radnicima mogu uticati na sveukupni nivo poverenja.

Iako je studija otkrila visok stepen sličnosti u vezi sa procesima izgradnje poverenja i funkcijama poverenja u svim državama, sistemski i kontekstualni faktori specifični za pojedinačne zemlje su takođe igrali ulogu u formiranju poverenja ili nepoverenja. Među ovim faktorima bili su i nivo institucionalne fragmentacije u socijalnoj pomoći, specijalizacija zadataka, da li je ulazak građana u sistem bio dobrovoljan ili ne, opterećenje radnika na prvoj liniji, manjak zaposlenih, rotacija zaposlenih, sagorevanje na poslu, stres povezan sa prijavljivanjem za socijalnu pomoć, i kvalitet direktne komunikacije i saradnje između socijalnih radnika i klijenata.

Pokazalo se da su poverenje i nepoverenje dinamični i razvijaju se na osnovu iskustava uključених strana. Poverenje u pojedinačne socijalne radnike nije se nužno prevodilo u poverenje u širi sistem socijalne pomoći, a postojao je potencijal za eskalaciju nepoverenja na osnovu emocija klijenata. Radnici na prvoj liniji često su istovremeno osećali poverenje i nepoverenje prema svojim klijentima, što dodaje još jedan sloj kompleksnoj prirodi ovih odnosa.

Uticaj poverenja i nepoverenja projavio se na različite načine. Poverenje je pojačavalo saradnju između socijalnih radnika i građana, što je poboljšalo efikasnost i kvalitet usluga. Za socijalne radnike, poverenje je olakšavalo upravljanje slučajem, t.j., na osnovu spremnosti da se smanji nivo formalnosti gde god je bilo moguće, a za građane, dovelo je do otvaranja, otkrivanja privatnih problema, slušanje sugestija socijalnih radnika i pružalo osećaj sigurnosti. Istovremeno, nepoverenje, koje se

tipično vidi u negativnom svetlu, može delovati kao mehanizam od vitalnog značaja za pojačavanje odgovornosti, podstičući nužne reforme sistema i time veću odgovornost nadležnih. U širem političkom kontekstu, iako je većina građana pokazala ograničeno interesovanje za politiku, usredsređujući se umesto toga na „svakodnevni život“, znatan broj je i pak izrazio pozitivno poverenje prema EU kao celini, ceneći koristi od članstva u EU.

WP3: Uloga demokratskih društvenih pokreta u izgradnji poverenja i nepoverenja

Osnova istraživanja

Radni paket 3 projekta EnTrust (RP3) imao je za cilj da istraži ulogu novih demokratskih društvenih pokreta u okviru savremenih struktura organa upravljanja. Istraživanje bilo usmereno ka razumevanju uticaja koje ovi pokreti imaju na političko učešće i javno poverenje u kontekstu sve većeg odvajanja građana od tradicionalnih političkih institucija. RP3 se trudio da pronikne u unutrašnju demokraciju ovih pokreta, njihov uticaj na poverenje u organe upravljanja, njihove interakcije sa javnošću i drugim društvenim akterima, i efekte njihovih strategija angažmana ili sukobljavanja sa institucijama na poverenje u društvu. Cilj je bio da se pruži detaljna analiza dinamika u okviru novih demokratskih društvenih pokreta i njihovih implikacija za demokratski angažman i poverenje u sisteme upravljanja.

RP3 je stremio da otkrije kako ovi pokreti deluju kao alternativne platforme za političko učešće, potencijalno preoblikujući konvencionalno tkanje poverenja u organe upravljanja. Od marta do maja 2021. godine, istraživanje je uključivalo fokus grupe, sa učesnicima iz društvenih pokreta iz Češke, Danske, Nemačke,

Grčke, Italije, Poljske, i Srbije. Svaki od društvenih pokreta predstavljala je po jedna fokus grupa ključnih članova i još po jedna sledbenika pokreta, koji su regrutovani uz upotrebu uzorkovanja metodom „grudve snega“. Ovaj metod omogućio je detaljno istraživanje pogleda koje pokret ima na unutrašnju demokraciju, poverenje u institucije, i strategije za saradnju i sa vladinim i sa nevladinim organizacijama.

Istraživanje se pozabavilo kompleksnim odnosom između poverenja i nepoverenja kroz različita evropska društva, ispitujući unutrašnje operacije ovih pokreta, njihove interakcije sa građanima, i šire implikacije za demokratski angažman i institucionalno poverenje.

Ključni nalazi

Studija je otkrila da većinu pokreta karakterišu decentralizovane strukture, gde se organizacija zasniva na zaslugama i/ili praksi. Ove grupe obično delegiraju zadatke na osnovu pojedinačnih sposobnosti, preferenci, i dostupnosti, pri čemu se odluke donose prevashodno u okviru grupe ključnih članova. Članstvo je uslovno inkluzivno, jer otvorenost prema novim članovima zavisi od deljenih vrednosti i odbacivanja diskriminacije i društvene isključenosti. Sveukupno, ovi pokreti su prigrllili unutrašnju decentralizaciju i horizontalnost, dajući prvenstvo deliberativnim praksama, i ističući bitnost jednakosti i inkluzivnosti.

Nalazi projekta EnTrust rasvetljavaju iznijansirane uloge poverenja i nepoverenja u okviru dinamike ovih pokreta i njihovih interakcija sa strukturama organa upravljanja. Primećeno je da se uopšteno poverenje smatra ključnim za funkcionisanje društva, ali se ekstremni oblici (ne)poverenja – kao što je ‘slepo’ ili ‘naivno’ poverenje, kao i uopšteno nepoverenje – vide kao negativna pojava. Istraživanje ističe da se

umereni nivo poverenja smatra korisnim jer ohrabruje kritičko mišljenje i budnu pažnju među građanima. Ovaj oblik skepticizma podstiče pojedince da preispituju i motre, time povećavajući demokratski angažman i sprečavajući uljuljkanost. Nasuprot ovome, oblici preteranog poverenja mogu podrivati društvenu koheziju tako što će obeshrabriti motrenje i dopustiti da se neobuzdana moć pusti da čini šta joj je volja bez preispitivanja.

Poverenje igra ključnu ulogu u mobilizaciji građana u okviru društvenih pokreta, jer se ljudi po pravilu priključuju pokretima u koje imaju poverenja. Ovi pokreti takođe prepoznaju ulogu poverenja u negovanju društvene kohezije i omogućavanju zajedničkih aktivnosti. Studija otkriva različite percepcije poverenja u institucije diljem različitih zemalja, sa znatnim nepoverenjem u političke institucije u Srbiji, Italiji, Poljskoj, Grčkoj, i Češkoj. S druge strane, u Danskoj i Nemačkoj postoji uslovljenije poverenje prema institucijama.

Studija je je ukazala na to da je saradnja između društvenih pokreta i institucija vlasti (IV) i nevladinih organizacija (NVO) selektivna i često, iako se smatra nužnom, može dovesti do neslaganja između članova pokreta. Ova saradnja je uglavnom na lokalnom nivou (kako se vidi u Nemačkoj, Italiji i Poljskoj) i po percepcijama ima nejasne, ili potencijalno negativne efekte na poverenje građana, sa izuzetkom Danske. Ovde, studija osvetljava recipročnu prirodu poverenja i nepoverenja u kontekstu saradnje društvenih pokreta sa vladinim i nevladinim organizacijama. Poverenje i nepoverenje nisu statični, već dinamični, utiču na i primaju uticaj od akcija i interakcija ovih pokreta sa institucijama. Ova recipročnost se očitava u tome kako selektivna saradnja pokreta sa institucijama može izgraditi ili urušiti poverenje. Na primer, pozitivni angažman, zasnovan na zajedničkim vrednostima sa

NVO, najčešće povećavaju poverenje građana. Suprotno ovome, nužna ali oprezna saradnja sa institucijama vlasti, posebno kada su njihovi uticaji viđeni kao polarišući ili nejasni, može se odražavati tako što će doprineti recipročnom ciklusu nepoverenja između građana i političkih institucija. Ova kompleksna međuigra potcrtava ključnu ulogu društvenih pokreta u posredovanju poverenja i nepoverenja u okviru tkanja jednog demokratskog društva.

Da bi se ponovo izgradilo ili ojačalo poverenje u društvima, studija sugeriše da bi lokalne i državne institucije morale da budu otvorenije, transparentnije, odgovornije, i da aktivno ulaze u interakciju sa građanima. Društveni pokreti naglašavaju važnost dijaloga, razmene, i diskusije sa građanima, ali su manje glasni po pitanju aktivnosti na nivou EU, verovatno zbog percepcije da su institucije EU odvojenije od običnih građana. Uprkos ovome, postoji konsenzus da društveni pokreti mogu igrati značajnu ulogu u pojačavanju poverenja građana, iako postoje različita mišljenja o tome kojim strategijama bi se ovo moglo postići.

Glede demokratije i angažmana, važnost glasanja kao oblika političkog učešća varira od zemlje do zemlje i od pokreta do pokreta. Ispitanici diljem Evrope slažu se da su različiti oblici učešća ključni za demokratski život. Društveni pokreti se zalažu da direktniju demokratiju koja je ješ više participatorna, i veruju da institucije treba više da ulaze u interakciju sa građanima. Gotovo je jednoglasan stav da su društveni pokreti od vitalnog značaja za povećanje vidljivosti i moći građana u javnoj i političkoj sferi, što navodi na zaključak da bi aktivno učešće u ovim pokretima moglo da osnaži građane da doprinesu društvenim promenama.

RP4: Uloga medija u izgradnji poverenja i nepoverenja: informacije ili polarizacije?

Osnova istraživanja

Istraživanje u okviru radnog paketa 4 (RP4) projekta EnTrust bavilo se ulogom političkog novinarstva i medija kao osnovnih posrednika odnosa poverenja u jednom demokratskom sistemu. Ovaj RP ispitao je različite nivoe poverenja u medije i osporavanje poverenja *putem* medija. Konkretnije, analizirao je načine na koje se poverenje u demokratsku vlast i nauku osporava u tradicionalnim i društvenim medijima tokom pandemije COVID-19. Kroz analizu načina na koje su mediji prikazali i opravdavali (ne)pouzdanost organa upravljanja i aktivnosti eksperata, istraživanje je imalo za cilj da opiše kako su medijsko izveštavanje i komentari na novosti doprinosili informisanom donošenju odluka i kritici ili, naprotiv, polarizaciji političkih mišljenja, mobilizaciji ekstremnih stavova, i širenju dezinformacija koje za metu imaju pouzdanost naučnika, vlasti i političkih predstavnika. Sem toga, okrećući se od osporavanja poverenja ka mogućnostima izgradnje poverenja, istraživanje je ukazalo na dobre prakse koje mogu da obezbede kvalitet novinarstva i bore se protiv dezinformacija.

Metodologija je obuhvatila višestruki pristup, uključivši sakupljanje podataka u sedam evropskih država: Češkoj, Danskoj, Nemačkoj, Grčkoj, Poljskoj i Srbiji. Oslanjajući se na postojeća ispitivanja javnog mnjenja, RP4 je započeo sa mapiranjem i poređenjem promenljivih nivoa poverenja u medije u tri dimenzije, naime, kroz različite države, kroz različite tipove medija i novinarskih uradaka, i kroz vreme (2010-2020/21). Nakon toga, RP4 se bavio komparativnom analizom medijskog izveštavanja o pandemiji COVID-19 kroz razl

čite medije, kreirajući izvorne podatke o poverenju kroz medije. Analiza je proširena na ispitivanje interakcija i komentara korisnika na Fejzbuk stranicama različitih listova, što je pružilo uvid u sentimente i reakcije javnosti. Sem toga, sprovedeni su obuhvatni intervjui sa ekspertima koji su učestvovali u borbi protiv dezinformacija, uključujući one koji su bili uključeni u proveru informacija i napore usmerene protiv dezinformacija. Ovi različiti tokovi istraživanja kulminirali su u sintezi nalaza, koji su temeljno ispitani i o kojima se debatovalo u okviru ekspertske diskusije, što je obogatilo istraživanje različitim perspektivama.

Ključni nalazi

Sveobuhvatni nalazi RP4 detaljno objašnjavaju kako se osporava poverenje u organe upravljanja i eksperte iz oblasti nauke tokom vanrednog stanja pandemije na različitim medijskim platformama. Mejnstrim listove javnost najčešće prepoznaje kao izvore izbalansiranog gledišta, a ne ekstremnih stavova. U svim analiziranim državama, tokom pandemije su se istakli izvršna vlast, naučnici i eksperti kao uživaoci poverenja, pre nego opozicija. Na sličan način, oni koji su bili opozicija zatvaranjima i vakcinama nisu dobili glas. Osporavanje poverenja nije iz osnova preispitalo državne vlasti ili naučne istine, već pozivalo na iznijansiranu debatu o ulozi vlasti i naučnih eksperata u jednoj vanrednoj situaciji. I-pak, javne politike, a posebno bezbednost i efikasnost vakcina, bile su među temama o kojima je bilo najviše debata u novinama. U smislu sadržaja, osporavanje poverenja u velikoj meri se oblikuje racionalnim razmatranjima koja se usredsređuju na učinak i stručnost kao ključne kriterijume za pouzdanost, dok kriterijumi za pouzdanost zasnovani na vrednostima jedva da igraju neku ulogu. Ova slika široko informativne i izbalansirane debate koja je

postojala u novinama je preokrenuta u analizi osporavanja poverenja u komentarima koje su čitaoci novosti na društvenim mrežama ostavljali na izabrane vesti na Fejzbuku. Društveni mediji često služe kao platforma za one korisnike koji uglavnom izražavaju skepsu i nepoverenje, birajući lične vrednosti umesto činjenica kao potporu za svoje argumente. Ova dinamika nas navodi na zaključak da društveni mediji verovatno ne mogu da doprinesu izbalansiranom diskursu punom poverenja. Tradicionalni mediji, koji su posvećeni kritičkom izveštavanju i promišljenoj diskusiji, uživaju reputaciju da igraju bitniju ulogu u kreiranju okruženja prosvetljenog ili kritičkog poverenja kod svoje publike.

Kada je u pitanju poverenje u medije, javno mnjenje se dosta razlikuje u različitim državama, što ukazuje na važnost regionalnih i kulturnih faktora u oblikovanju percepcija medijske pouzdanosti u javnosti. U Danskoj, visoki nivoi poverenja u javne institucije uključuju i medije i novinarstvo, za koje se uglavnom smatra da su veoma važni za društvo i demokratiju. U Češkoj, Nemačkoj i Italiji, poverenje u medije i novinarstvo je na srednjem nivou, pri čemu više nivoje poverenja uživaju javni servisi, dok postoji skepsa prema tržišnom udelu i učinku komercijalnih medija. U Grčkoj, Srbiji i Poljskoj, poverenje u medije i novinarstvo je na vidno niskom nivou, što odražava šire društvene izazove i medijsko okruženje kojim dominiraju vlasti i nekolicima magnata, što doводи do krize poverenja.

Pandemija je pogoršala problem dezinformacija u svim državama i istakla potrebu za sveobuhvatnim obrazovnim programima koji bi povećali otpornost stanovništva na dezinformacije. Ipak, nije bilo smanjenja poverenja u novosti i novinarstvo kao posledica pandemije. Naprotiv, nivoi poverenja u tradicionalne medije su opstali kao relativno stabilni tokom posmatranog vremenskog perioda od

10 godina, a u nekim državama (posebno u Nemačkoj i Italiji), nivoi poverenja u novosti su čak neznatno porasli tokom prve dve godine pandemije.

Sem ovih nalaza koji se odnose na konkretne države, da bi se na efikasan način suprotstavilo dezinformacijama, eksperti su predložili eklektičan pristup. On uključuje osnaživanje uloge profesionalnih novinara kao ključnih posrednika poverenja, zalaganje za rekonstrukciju platformi društvenih medija da bi se sprečila algoritamska preferencijalna selekcija sadržaja koji navode na zablude, i isticanje važnosti uključenja Evropske unije u koregulaciju digitalnih platformi da bi održala ravnotežu između slobode izražavanja i nužnog nadgledanja. Sem ovoga, poziva se na sveobuhvatno obučavanje za medijsku pismenost i kritičko čitanje novosti, kao i na jaku podršku za inicijative provere informacija. Bezbednost novinara se takođe pojavljuje kao ključna stavka, uz sve više primera blaćenja, govora mržnje, i verbalnih i fizičkih napada, posebno od strane nedržavnih aktera tokom javnih demonstracija, ili tokom intervjua. U nekim scenarijima, postoje izveštaji da su neki državni akteri zloupotrebili svoju moć da bi zastrašili novinare, što skreće pažnju na hitnu potrebu da se uvedu zaštitne mere od takve agresije za zaposlene u medijima.

RP5: Uvidi razvojne psihologije u poverenje i nepoverenje

Osnova istraživanja

Cilj radnog paketa 5 (RP5) u okviru projekta EnTrust bio je da detaljno ispita dinamiku poverenja i nepoverenja u organe upravljanja kroz ključne životne faze, od rane adolescencije do odraslog doba, sa posebnim osvrtom na starosne grupe godina 11-12, 14-15, 18-19,

i 30-50. Ovo istraživanje je sprovedeno u kontekstu sedam evropskih država: Češke, Danske, Nemačke, Grčke, Italije, Poljske, i Srbije. Prevažodno se usredsredilo na analizu koncepcija, korelata, i antecedenta poverenja i nepoverenja, posebno u svetlu mera koje su javne vlasti primenile u cilju kontrolisanja pandemije COVID-19.

U cilju postizanja sveobuhvatnog razumevanja, struktura projekta se zasnivala na nekoliko istraživačkim pitanjima, koja su podeljena u kategorije kvalitativnih i kvantitativnih pitanja. Kvalitativno istraživanje je težilo tome da otkrije značenja (ne)poverenja u javne vlasti i institucije u okviru različitih starosnih grupa, posebno u vezi sa merama protiv COVID-19. takođe je imalo za cilj da razume kako ove grupe konstruišu izvore svog (ne)poverenja u ove entitete, ali i u interpersonalne odnose. Kvantitativno istraživanje se pak usredsredilo na ispitivanje odnosa između ponašanja vlasti—posebno načina komunikacije, transparentnosti razloga, i predvidljivosti aktivnosti—i poverenja ili nepoverenja javnosti i spremnosti da se ove odluke prihvate. Sem toga, ispitano je da li su ovi efekti aditivni ili uslovljeni, i razmotreno da li je osećaj da se uživa poštovanje mogao da posreduje ove efekte.

Da bi se dali odgovori na ova pitanja, korišćena je mešavina metoda koja kombinuje kvalitativne fokus grupe sa velikim eksperimentalnim upitnikom. Prva faza je uključivala 56 fokus grupa sa ukupno 251 ispitanikom u svih sedam država koje su učestvovala, sa ciljem da prikupi bogate kvalitativne uvide u kompleksnu prirodu poverenja. Ovi uvidi su onda pomogli pri osmišljavanju druge faze, eksperimenta zasnovanog na upitniku sa 4.082 ispitanika iz četiri izabrane države (Češka, Nemačka, Italija, i Srbija). Ovaj pristup je omogućio dubinsko istraživanje iznijansiranih percepcija i konceptualizacija poverenja i

nepoverenja u različitim životnim fazama i u okviru različitih kulturnih konteksta.

Ključni nalazi

Tokom istraživanja kompleksnih konceptualizacija (ne)poverenja, ispitanici su iskazali iznijansiranu perspektivu koja prikazuje poverenje i nepoverenje kao odvojene dimenzije koje mogu postojati istovremeno. Stvorio se konsenzus da se umereno poverenje uglavnom vrednuje kao idealno stanje; ovaj oblik poverenja proizilazi iz kritičke procene dostupnih informacija, a ne iz neispitanog prihvatanja ili odbacivanja. Ispitanici su označili ekstreme poverenja i nepoverenja kao nepoželjne, i povezali ih sa imanentnim rizicima slepe poslušnosti vlastima ili njenog potpunog odbijanja bez ikakvog razmatranja. Sem toga, jedan temeljni nivo uopštenog poverenja u druge podvučen je kao nužan preduslov za održavanje funkcionalnog društva, što sugeriše da je značaj (ne)poverenja umnogome zavistan od konteksta, što ističe njegovu kompleksnu i situacionu prirodu.

Pri ispitivanju korena (ne)poverenja, ispitanici su kao ključne faktore istakli znanje i percipiranu kompetentnost vlasti. Postavljen je zahtev da odluke i politike budu ne samo utemeljene, već i da se na ubedljiv način objasne, uz upotrebu različitih argumenata. Međutim, postoji i upozorenje: preterana količina informacija može dovesti do preopterećenja, što vodi do nesigurnosti i, na kraju, nepoverenja. Ova osetljiva ravnoteža ističe koliko je važno pružiti dovoljno informacija da se osnaži razumevanje, a da se ipak ne dovede do preplavljenosti. Opres koji su ispitanici iskazali prema znacima da kreatori politika delaju u ličnom interesu, posebno finansijskom, podvukao je jedan od ključnih izvora nepoverenja. Skepsa prema motivima stavlja akcenat na integritet i altruizam donosilaca odluka.

Sem toga, utvrđeno je da poverenje cveta u uslovima predvidivosti, transparentnosti, i doslednosti, dok nepoverenje napreduje u sredinama koje označavaju nepredvidivost, ambivalentnost, i nedoslednost. Stalno promenljivi odnos prema merama protiv COVID-19, obeležen čestim promenama u smernicama i politikama, u velikoj meri je srozao poverenje, što je otkrilo koliko je krhko poverenje javnosti u organe upravljanja. Kako se pokazalo u diskursu, poverenje je bilo u velikoj meri iskustveno, oblikovano i rekalibrirano kroz direktne susrete sa ljudima ili vlastima. Bitno je primetiti uticaj ključnih iskustava koja imaju moć da dubinski izmene sklonost pojedinca ka poverenju ili nepoverenju, što je fenomen koji je postao veoma očigledan tokom pandemijskih previranja. Sem toga, koncept reciprociteta pojavio se kao kamen temeljac poverenja, uz preovlađujuće očekivanje međusobnog poverenja, posebno u međuljudskim odnosima. Premda se ovo očekivanje smanjivalo u formalnim odnosima, u situacijama kada se osetilo nepoverenje od vlasti to je moglo da dovede do recipročnog nepoverenja kod građana, što ističe postojanje kompleksne međuigre između očekivanja, percepcija, i iskustava u sferi (ne)poverenja.

Proučavanje proceduralnih aspekata ponašanja vlasti istaklo je univerzalno pozitivne uticaje načina obraćanja, transparentnosti u objašnjenjima razloga, i predvidivog okvira, u svim državama i kontekstima, pri čemu se znatno povećalo poverenje i prihvatanje, dok se nepoverenje smanjivalo. Ovaj trougao načina obraćanja, transparentnosti, i predvidivosti nije samo negovao pogodno okruženje u kome poverenje može da sveta, već je ukazao i na to da odsustvo ili prisustvo bilo kog od aspekata može dovesti do znatnog pomeranja u poverenju, nepoverenju, i prihvatanju u različitim državama, kontekstima, i varijablama ishoda. Osećaj uživanja poštovanja prepoznat je kao ključni psihološki osnov za ove pozitivne

ishode. Kada su vlasti koristile prakse koje su uključivale konsultacije, transparentnost, ili pružale predvidiv okvir, pojedinci su imali povećan osećaj uživanja poštovanja, što je dalje služilo kao katalizator za veće poverenje, voljnost da se prihvate odluke, i snižene nivoe nepoverenja.

Zanimljivo je primetiti da je efekat ovih proceduralnih aspekata varirao je u zavisnosti od starosnog uzrasta, što se posebno odrazilo kod mlađih ispitanika u određenim državama, kao što su Češka i Srbija. Na mlađe pojedince je manje uticala transparentnost u davanju objašnjenja za odluke, što navodi na zaključak da se važnost efekta transparentnosti na poverenje povećava sa godinama. Osim ovog, ova grupa je pokazala i slabiju reakciju na odsustvo pozitivnih proceduralnih aspekata, što navodi na zaključak da kumulativni efekti načina obraćanja, transparentnosti i predvidivosti u ponašanju vlasti sa godinama postaju sve izraženiji. Međutim, ovi trendovi nisu svuda primećeni, što ukazuje na faktore koji su specifični za određene države. Uprkos ovim varijacijama, sveobuhvatni psihološki procesi koji vladaju (ne)poverenjem u vlasti pokazali su izuzetnu doslednost u različitim kontekstima, od donošenja odluka na nacionalnom nivou do svakodnevnog upravljanja. Iako su priznate kontekstualne razlike, istraživanje je podvuklo sveprisutni uticaj proceduralnih aspekata, uopšteno govoreći, na oblikovanje odnosa (ne)poverenja sa vlastima, što ukazuje na široko primenljiv okvir za povećanje poverenja u različitim kontekstima.

Kako pojedinci napreduju kroz život, njihovo shvatanje implikacija (ne)poverenja na nivou čitavog društva napreduje, što povećava njihovu sposobnost da se suoče sa nepoverenjem u uopštenijem kontekstu. Kako stare, ljudi sve više cene i kritički procenjuju informacije koristeći svoja prikupljena životna

iskustva da oblikuju svoje poverenje ili nepoverenje prema drugima, što uključuje vlasti. Ovaj proces sazrevanja oprema starije pojedince iznijansiranim razumevanjem, što im omogućava da efikasnije procene i kreću se kroz kompleksnu dinamiku (ne)poverenja.

Među najmlađom starosnom grupom, uzrasta od 11 do 15 godina, poverljivost, posebno u kontekstu čuvanja tajni, pojavljuje se kao ključna komponenta u razvoju poverenja. Ovo je u kontrastu sa odraslim ljudima, koji veći akcenat stavljaju na deljene vrednosti i poglede na svet kao osnove poverenja. Sem toga, za ove mlađe pojedince, porodični uticaji igraju ključnu ulogu u oblikovanju percepcija poverenja i nepoverenja prema vlastima. Oslanjajući se na roditelje ili druge članove porodice za signale o tome kome ili čemu treba verovati ukazuje na razvojnu fazu u kojoj su spoljašnje, porodične ulazne informacije ključne u formiranju njihovog shvatanja i stavova prema figurama od autoriteta. Ovo naglašava bitnu ulogu starosti i razvojnih faza u modulaciji dinamike poverenja, što navodi na zaključak da strategije izgradnje poverenja možda treba da budu posebno skrojene za različite starosne grupe da bi se efikasno negovalo poverenje i razumevanje u čitavom društvu.

RP6: Procena poverenja i nepoverenja građana u organe upravljanja: oblici, determinante, efekti i lekovi

Osnova istraživanja

Radni paket 6 (RP6) projekta EnTrust podelio je analizu u dva glavna segmenta, A i B, da bi istražio osnove i posledice političkog poverenja i nepoverenja u okviru institucionalnog ponašanja i principa deliberativne demokratije. Segment A pokrenuo je inovativni online upitnik u sedam država (Češka, Danska, Nemačka, Grčka, Italija, Poljska, i Srbija) između januara

i juna 2023. godine. Ovaj upitnik imao je za cilj da otkrije kompleksni niz faktora, od socio-demografskih detalja do političke kulture i psiholoških stavova, koji oblikuju političko poverenje i nepoverenje. Istakao je važnost pravljenja razlike između poverenja zasnovanog na namerama institucija naspram njihovih učinaka, pruživši detaljno ispitivanje dinamike poverenja širom Evrope. Segment B je, s druge strane, izvršio eksperiment sa online deliberativnim upitnicima (ODU) na temu klimatskih promena u Italiji, Grčkoj, Poljskoj, i Danskoj, istraživši kako prakse deliberativne demokratije utiču na političko poverenje. Ovaj inovativni metod regrutovao je ispitanike iz početnog upitnika, koristeći različite podsticaje za diskusiju da bi se proučilo kako učesnička demokratija utiče na poverenje i stavove, produbljujući time uvide u mehanizme putem kojih demokratski angažman može negovati poverenje.

U svom pokušaju da razume političko poverenje i nepoverenje, segment A je koristio najsavremenije metodologije da bi analizirao slojevite uticaje koji oblikuju poverenje i na ličnom i na društvenom nivou. Usredsredivši se na reprezentativni kvota uzorak rezidenata starih od 18 godina naviše iz svake od država, koji su dobri govornici zvaničnog jezika, istražio je širok spektar determinanti poverenja u različitim kontekstima upravljanja. Inovativni pristup segmenta B ispitivao je uticaj deliberativne demokratije na političko poverenje kroz mešavinu kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja. Ispitanici su se uključili u dubinske diskusije na relevantne društvene teme, pri čemu je studija primenila statističke metode da bi otkrila kako aktivno učešće u demokratiji može oblikovati percepcije poverenja u političke institucije, prikazujući transformativni potencijal deliberativnih procesa u povećanju političkog poverenja.

Ključni nalazi

Analiza rezultata istraživanja javnog mnjenja sedam država ukazala je na kompleksnu sliku u kojoj nivoi poverenja značajno variraju između regionalnih, nacionalnih i evropskih nivoa upravljanja, pri čemu se veće poverenje uglavnom ukazuje nepolitizovanim institucijama poput vojske, policije i sudstva, nego politizovanim entitetima poput parlamenata i političkih stranaka. Značajno je primetiti da su u Poljskoj i Srbiji državne vlasti uživale veće poverenje nego lokalne i regionalne vlasti, dok se u Danskoj i Nemačkoj iskazivalo nešto pozitivnije gledište prema političarima, što naglašava kompleksnu dinamiku regionalnog i nacionalnog poverenja. Studija je takođe naglasila uticaj sociodemografskih faktora na poverenje, otkrivši da se manje praktikovanje religije obično vezuje za niže nacionalno poverenje, osim u Danskoj, i da više obrazovanje i prihodi obično koreliraju sa većim poverenjem u evropske organe upravljanja, sa primetnim izuzecima u državama poput Srbije.

Uloga iskustava koje su pojedinci imali sa državnim institucijama, sa akcentom na pravednom tretmanu, transparentnosti, i percepcijama korupcije, bila je da znatno utiču na političko poverenje. U državama Severne i Centralne Evrope, postojala je korelacija između pravednog tretmana u institucijama socijalne zaštite i višeg poverenja na državnom nivou, dok je percepcija korupcije narušavala poverenje u svim državama obuhvaćenim upitnikom. Ovaj segment ukazao je na važnost pravednog i transparentnog upravljanja za izgradnju poverenja, pri čemu su negativna iskustva i percepcija korupcije doveli do smanjenih nivoa poverenja.

Elementi političke kulture, uključujući interesovanje za politiku, efikasnost, anti-establišment stavove, i sklonost teorijama zavere, uz stranačke i ideološke preference, igrali su

kompleksne uloge u oblikovanju političkog poverenja. Dok je politička efikasnost bila u pozitivnoj korelaciji sa poverenjem u Evropu, anti-establišment stavovi i sklonost teorijama zavere negativno su uticali na poverenje i u državne i evropske organe upravljanja. Analiza je takođe istakla „jaz poverenja“ između onih koji podržavaju vladajuće stranke i koji su pokazali veće političko poverenje na domaćem nivou, i onih koji podržavaju opozicione stranke, pri čemu su Evroskeptici iskazivali niže nivoe poverenja na nivou EU. Ovaj višeslojni odnos između političkog učešća, subjektivne dobrobiti, i političkog poverenja je takođe ilustrirao raznovrsne uticaje na poverenje u organe upravljanja, ukazujući na iznjanjavanje međugru ličnih političkih stavova, iskustava, i širih društvenih trendova u oblikovanju javnog poverenja u političke institucije.

Kada je u pitanju segment B u okviru RP6, analiza uticaja online deliberativnih upitnika (ODU) samoproklamovanog poverenja u institucije otkrila je ograničene direktne efekte, što navodi na zaključak da je asinhrona i manje imerzivna priroda ODU u poređenju sa deliberativnim procesima neposredovanih internetom možda doprinela poteškoćama u dostizanju statistički značajnih uticaja na poverenje. Međutim, eksperiment jeste značajno uticao na nekoliko druge indikatore, što navodi na zaključak da samoproklamovano poverenje možda nije u potpunosti prikazalo nijanse dinamike poverenja. Značajno je bilo to što su ispitanici izrazili želju za aktivnijom ulogom koju bi im javne institucije dale u izjašnjavanju na teme o kojima se raspravljalo, i pokazali veće uvažavanje prema mehanizmima direktne demokratije, što ukazuje na težnje ka većem uključenju u političke debate. Nalazi su takođe ukazali na povećanje spoljašnje političke agencnosti, što je u skladu sa literaturom koja sugeriše da deliberacija može da pojača percepciju političke dostupnosti. Sem toga, eksperiment je uticao na stavove ispitanika o

konkretnim temama, kao što je ekonomski rast naspram zaštite životne sredine, što navodi na zaključak da deliberativni procesi mogu promeniti mišljenja o ključnim političkim temama.

Studija je dalje istražila kako različite vrste interakcija u deliberativnom okviru—konkretno, interakcije sa političkim predstavnicima i naučnim ekspertima—utiču na stavove ispitanika. Interakcije samo sa političarima vodile su do povećane svesti o ulogama političkih predstavnika, i smanjenja antipolitičkih stavova, što naglašava potencijal direktne komunikacije sa političarima da poveća političku efikasnost i smanji cinizam prema politici. Suprotno ovome, interakcije samo sa ekspertima dovodile su do više razočaranih stavova prema političkim rešenjima i isticale aktivnosti pojedinaca kao bitnije od političkog angažmana, ukazujući na „tehnokratsko“ pomerenje u perspektivi ispitanika. Ovi nalazi podvukli su kompleksnost jačanja poverenja u institucije putem deliberativnih procesa, navodeći na zaključak da, iako direktna komunikacija sa političkim figurama može pozitivno da utiče na stavove o političkim intervencijama i poverenju u institucije, komunikacije samo sa ekspertima mogu da navedu na povlačenje iz pokušaja da se iznađu politička rešenja. Istraživanje je istaklo važnost odnosa bliskosti u izgradnji poverenja, i navelo na zaključak da deliberativni procesi, uprkos izazovima koje nose sa sobom digitalne platforme, mogu igrati ključnu ulogu u pokušajima da se premosti jaz između građana i institucija, i ponudilo uvide efikasne strategije za povećanje demokratskog angažmana i poverenja u eri opadajućeg masovnog stranačkog angažmana.

RP7: Civilizovanje poverenja i nepoverenja: uzori i preporuke

Osnova istraživanja

Cilj radnog paketa 7 (RP7) u okviru projekta EnTrust bio je da temeljno analizira kompleksnu dinamiku poverenja i nepoverenja koja karakteriše međugru između organizacija civilnog društva (OCD) i organa upravljanja na nivou EU. Preduzimajući sveobuhvatnu analizu, RP7 je imao za cilj da mapira trenutnu situaciju, skicira ulogu poverenja u ovim interakcijama, i otkrije potencijalne puteve kojima se može doći do poboljšanja dijaloga i saradnje.

Usvojivši mešoviti metodološki pristup (mix methods approach), RP7 se upustio u višedimenzionalno istraživanje koje uključuje analizu razvoja građanskog učešća u organima upravljanja na nivou EU, istražujući genezu i uslove koji neguju poverenje OCD u institucije EU, i procenjujući prakse građanskog dijaloga koje se smatraju za vredne poverenja na nivoima EU i država članica. Metodologija obuhvata širok spektar tehnika sakupljanja podataka, uključujući istraživanje za stolom, fokus grupe, i intervju sa predstavnicima različitih organizacija civilnog društva, time obezbeđujući bogato i iznijansirano razumevanje faktora koji utiču na dinamiku poverenja u okviru konteksta organa upravljanja u EU.

Ključni nalazi

Studija razvoja angažmana civilnog društva u organima upravljanja u EU nije decidno utvrdila da li nepažnja institucija EU prema OCD potiče iz nedostatka poverenja. Ipak je istakla činjenicu da je poverenje u EU suštinski zasnovano na principima i vrednostima ukorenjenim u EU sporazumima, koji naglašavaju normativne principe poput „dobrog upravljanja“, kako je detaljno navedeno u Beloj knjizi o evropskom upravljanju iz 2001. godine. Ovaj dokument predstavlja pomak u politikama EU od pukog širenja informacija, kako smo videli u Amsterdamskom ugovoru iz 1997. godine,

do povećanja učešća i formalizacije angažmana uz pomoć posredničkih tela. Afera „Kartagejt“ iz 2022. godine označila je korak nazad, smanjivši učešće OCD, ali noviji trendovi pokazuju obnovljeni napor da se prepozna i formalizuje uloga OCD u demokratskom upravljanju na nivou EU. Koncept dobrog upravljanja u okviru EU podrazumeva balans poverenja i izvesnu meru nepoverenja, kako se vidi i u rezolucijama Evropskog parlamenta 2022/2075(INI) i 2023/2034(INI), koje prikazuju elemente i poverenja i nepoverenja.

U kontekstu EU, pravljenje razlike između institucionalnog i interpersonalnog poverenja otkriva da, iako su oba usidrena u osnivačkim principima i vrednostima Unije, njihovi razvojni putevi se razilaze. Institucionalno poverenje proizilazi iz pravnih i institucionalnih okvira koji upravljaju interakcijama i očekivanjima, ističući ulogu strukturiranih okruženja u razvoju poverenja. Međutim, puko prisustvo pravnih okvira ne garantuje poverenje na nivou pojedinca, što ukazuje na to da interpersonalno poverenje direktnije proističe iz ličnih iskustava i interakcija.

I institucionalno i interpersonalno poverenje smatraju se ključnim za funkcionisanje OCD u okviru EU, što služi kao bitan temelj za saradnju i omogućavanje pristupa institucijama EU. Ova dinamika ističe iznijansirano ulogu poverenja i nepoverenja u aktivnostima OCD, pri čemu poverenje omogućava angažman, a nepoverenje podstiče oprez i kritički angažman. Važnost nepoverenja, iako ga svi priznaju, kao vrednost varira među ispitanicima, što ukazuje na kompleksno tumačenje njegove uloge u aktivnostima OCD.

Dvosmerna priroda poverenja između organizacija civilnog društva (OCD) i institucija EU ističe aspekt njihove interakcije koji je od centralne važnosti. Dok je poverenje u EU ključno za operacije OCD, među odgovorima se pojavljuje i važnost uživanja poverenja od

strane institucija EU kao podjednako bitna. Da bi političko donošenje odluka prevazišlo puke formalnosti i postalo autentično efikasno i značajno, OCD moraju da uživaju poverenje, prepoznavanje, i poštovanje od ovih institucija, što je preduslov koji, nažalost, još uvek nije svuda ispunjen. Ova dinamika ističe ključnu ulogu poverenja u omogućavanju značajnog angažmana i saradnje.

Vremenom, percepcija poverenja u EU kod ispitanika imala je različite razvojne puteve, pri čemu je gotovo jednak broj njih izvestio o povećanju kao i o smanjenju poverenja, dok znatan udeo nije primetio kod sebe nikakvu promenu. Ova varijabilnost ukazuje na kompleksnu i promenljivu prirodu odnosa poverenja u kontekstu EU. Sem ovoga, ispitanici i učesnici fokus grupa su naglasili da je koncept međusobnog poverenja i poštovanja nužan za uspešnu saradnju. Široko je prepoznata ideja da je poverenje recipročno i mora ići u oba smera da bu došlo do konstruktivne interakcije. Kada je postojala percepcija o tome da se radi na zajedničkoj misiji, ovo je bilo ključno za omogućavanje međusobnog poverenja, što navodi na zaključak da bi usklađivanje ciljeva i vrednosti moglo značajno da podupre poverenje i savezništvo između OCD i institucija EU, što daje potporu važnosti međusobnog razumevanja i zajedničkih ciljeva za negovanje sredine koja pospešuje saradnju i poverenje.

Da bi se negovalo poverenje u organe upravljanja EU neophodno je imati građanski dijalog vredan poverenja na EU teme. Smisleno uključivanje građana i njihovih organizacija u procese donošenja odluka povećava verovatnoću da će politike biti odgovor na potrebe zajednice i time pozitivno doprineti poverenju u organe upravljanja. Nužni koraci za izgradnju poverenja su ustanovljavanje transparentnih procesa, dodeljivanje jasnih dužnosti određenim pojedincima u okviru institucija, i pojašnjavanje uloga svih zainteresovanih grupa.

Međutim, nedostatak građanskog dijaloga, kao i nesposobnost da se ispune očekivanja, mogu značajno podriti poverenje u institucije EU. Poverenje se na najefikasniji način neguje kada se vidi da demokratija proizvodi politike koje koriste svim konstituentima—i ljudima, i životinjama, i životnoj sredini. Ključno je učesće OCD u čitavom ovom procesu donošenja odluka da bi se ovaj cilj postigao. Premda postoji kolektivna želja da konsultacije budu transparentnije, demokratskije, i inkluzivnije, Evropski parlament i institucije EU trenutno nemaju doslednu strategiju za građanski dijalog, već umesto toga često biraju jednosmernu komunikaciju sa javnošću. Iako je nedavni „građanski zaokret“ na nivou EU bio meta kritika kao puk tokenizam, postojali su i vidljivo pozitivni koraci, kao što je saradnja sa Evropskom studentskom unijom, što ukazuje na potencijal za još značajniju interakciju.

Na nivou država članica, i dalje je teško komunicirati o EU temama, što ponekad dovodi do nepoverenja. Prakse koje postoje u vezi sa građanskim dijalogom znatno se razlikuju po državama članicama, pri čemu postojeći okviri i mehanizmi uključivanja građanskog društva u oblikovanje državnih stavova o nacrtima EU zakona često ne uspevaju da obezbede doslednu i smislenu interakciju. Uprkos ovim naporima, OCD se u čitavoj EU suočavaju sa izazovima poput novih nepovoljnih zakona, ograničenja prava na proteste, i napada na aktiviste, što sveukupno diže uzbunu zbog smanjenog prostora za građansko društvo. Ovi problemi ističu kompleksni kontekst građanskog dijaloga u okviru EU, podvlačeći potrebu za usaglašenim naporima da se neguje zbilja inkluzivan, transparentan dijalog vredan poverenja koji bi mogao da premosti jaz između institucija EU, država članica, i građanskog društva.

Podaci o projektu

Projekat EnTrust finansira EU u kontekstu programa Horizon2020 Research and Innovation (Ugovor o finansiranju br. 870572). Konzorcijum projekta EnTrust sastoji se iz osam partnerskih timova koji sprovode aktivnosti istraživanja i diseminacije rezultata u sedam država (Češka, Danska, Grčka, Italija, Nemačka, Poljska i Srbija) i na nivou EU. Njegov radni plan sadrži sedam radnih paketa posvećenih sistematskoj analizi i refleksiji različitih aspekata svake teme.

Više informacija o projektu EnTrust možete naći na www.entrust-project.eu

Konzorcijum:

[Civilno društvo Evrope](#) (Brisel, Belgija)

[Masarikov univerzitet](#) (Brno, Češka)

[Univerzitet društvenih i političkih nauka Pan-tejon](#) (Atina, Grčka)

[Univerzitet u Beogradu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju](#) (Srbija)

[Univerzitet u Kopenhagenu](#) (Danska)

[Univerzitet u Zigenu](#) (Nemačka)

[Univerzitet u Sijeni](#) (Italija)

[Univerzitet u Varšavi](#) (Poljska)

Kontakt

Prof. dr Christian Lahusen
Koordinator projekta
Univerzitet u Zigenu
Katedra za društvene nauke
Adolf-Reichwein-Str. 2
57068 Siegen – Germany

e-mail: entrust@uni-siegen.de

Carlotta Besozzi
Partnerka na projektu
Civilno društvo Evrope
Rue du Congrès 13,
1000 Brussels – Belgium

e-mail: contact@civilsocietyeurope.eu

Linkovi ka nalozima na društvenim mrežama

Informacije o projektu

Tip projekta: Kolaborativni projekat
Poziv: H2020 SC6 GOVERNANCE-01-2019: Trust in Governance
Početak realizacije: Februar 2020
Trajanje: 48 meseci
Koordinator: Prof. dr Christian Lahusen, Univerzitet u Zigenu
Ugovor o finansiranju br.: 870572
Budžet projekta iz fonda EU: € 2.978.151,25

Ovaj projekat se finansira iz programa istraživanja i inovacija Evropske unije Horizon 2020 pod ugovorom o finansiranju br. 870572. Za sadržaj ove publikacije odgovorni su isključivo autori i on ne odražava nužno stavove Evropske unije.

www.entrust-project.eu
